

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ ТА СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра східної та слов'янської філології

Курсова робота з арабської філології
на тему:

ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ПОПОВНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ
СЛОВНИКОВОГО СКЛАДУ АРАБСЬКОЇ МОВИ

Студентки групи Пар 17-19
факультету сходознавства
денної форми навчання
Освітньої програми:
Арабська мова і література
та переклад, друга
східна мова, західноєвропейська мова
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.060 Східні мови
та літератури (переклад включно),
перша – арабська
Клекової Юлії Олексіївни

Науковий керівник:

ст. викладач В.Г. Кононенко

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	6
ЗАПОЗИЧЕНА ЛЕКСИКА ЯК ПРЕДМЕТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	6
1.1. Запозичення як явище, історія та причини їх виникнення.....	6
1.2. Класифікація запозичень	12
1.3 Лінгвістичні дослідження запозиченої лексики	14
Висновки до першого розділу	18
РОЗДІЛ 2	20
ЗАПОЗИЧЕННЯ У СЛОВНИКОМУ СКЛАДІ АРАБСЬКОЇ МОВИ.....	20
2.1. Англо-американізми у арабській мові.....	20
2.2. Запозичення з інших мов у словниковому складі арабської мови	24
Висновки до другого розділу	29
ВИСНОВКИ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	34

ВСТУП

Запозичення, як відомо, один із продуктивних способів розширення, збагачення та насичення різними відтінками словникового складу будь-якої мови. За допомогою запозичень передається культура, норми, ідеї інших країн. Також, запозичення – це наслідок історичних взаємодій багатьох народів, адже науковці запевняють, що запозичення виникали і виникають, за допомогою втручання однієї етнічної групи в іншу. Запозичення мають свої граматичні та синтаксичні особливості, тож люди зіштовхуються з різними проблемами і труднощами при використанні запозичень. Нерідко запозичені слова не відповідають граматичним правилам мови, але все одно вживаються у сталій формі. У даному випадку треба лиш запам'ятати правила вживання запозичень.

Актуальність роботи зумовлена тим, що арабська мова, як і будь-яка інша мова, постійно розвивається і змінюється під впливом різноманітних факторів. Один з таких факторів - це взаємодія з іншими мовами, яка зазвичай відбувається через запозичення слів.

Також, варто зазначити, що велика кількість науковців досліджувала питання запозиченої лексики в арабській мові, наприклад Ібн Халдун - арабський історик, соціолог та мовознавець, який працював в XIV столітті. У своїй праці "Аль-Мукассим" він досліджував розвиток арабської мови та її взаємозв'язок з іншими мовами. Хайреддін Рамлі - єгипетський мовознавець, який вивчав арабську мову та її взаємодію з іншими мовами світу. Андрей Федоров - український мовознавець, який досліджував процес запозичення слів з інших мов до арабської та їх адаптацію до фонетичної та граматичної системи арабської мови. Ахмед Арабі - туніський мовознавець, який досліджував процеси запозичення слів та вплив інших мов на розвиток арабської мови. Проте, цих досліджень недостатньо, адже через розвиток багатьох сфер життя, нові запозичення з'являються кожен день.

Дослідження процесу запозичення слів допомагає зрозуміти, як розвивається арабська мова та які процеси впливають на її розвиток. Крім того, це дослідження дає змогу розуміти взаємозв'язки між арабською мовою та іншими мовами світу, а також допомагає зберігати культурну спадщину, що передається через мову.

Мета курсової роботи полягає в дослідженні запозичення як одного із засобів поповнення та розвитку словникового складу арабської мови.

Виходячи з цієї мети, ми поставили перед собою такі **завдання**:

- розглянути визначення поняття запозичення та їх класифікацію;
- проаналізувати лінгвістичні дослідження запозиченої лексики;
- охарактеризувати англо-американізми у арабській мові;
- проаналізувати запозичення з інших мов в словниковому складі арабської мови.;
- на основі дослідження зробити ґрунтовні висновки.

Об'єктом дослідження нашої роботи є словниковий склад арабської мови.

Предметом дослідження є запозичена лексика в словниковому складі арабської мови.

Матеріалом дослідження запозичені лексичні одиниці арабської мови отримані з публіцистичних, художніх та наукових текстів методом суцільної вибірки.

Методи дослідження. У роботі використано такі загальнонаукові методи, як описовий і метод спостереження, методи теоретичного аналізу і синтезу, метод суцільної вибірки.

Серед спеціальних лінгвістичних методів залучено метод контекстуально-інтерпертаційного аналізу та компонентний аналіз.

Наукова новизна курсової роботи полягає в тому, що було досліджено роль запозичень у розвитку словникового складу арабської мови та їх вплив на культурні та історичні процеси в арабському світі. Розглянуто різні типи запозичень в арабській мові, такі як лексичні, морфологічні, семантичні та фонетичні, та їхні особливості. Встановлено, що арабська мова має великий

потенціал для запозичення слів з інших мов, зокрема з англійської, французької та іспанської. Досліджено взаємозв'язок між запозиченнями та розвитком арабської мови, зокрема її лексичного та граматичного складу.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що запозичення можуть допомогти в розширенні культурного та лінгвістичного кругозору, а також підвищенні комунікативних навичок у спілкуванні з носіями арабської мови. Представлено практичні аспекти використання запозичень у сучасній арабській мові, зокрема у сферах науки, техніки та інформаційних технологій. Представлено приклади вживання запозичень у різних галузях життя, таких як медицина, економіка, політика тощо, що може стати корисним для професіоналів з цих галузей.

РОЗДІЛ 1

ЗАПОЗИЧЕНА ЛЕКСИКА ЯК ПРЕДМЕТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Запозичення як явище, історія та причини їх виникнення

Запозичення у лінгвістиці – це процес засвоєння однією мовою слова, виразу або значення іншої мови без перекладу, а також результат цього процесу – саме запозичене слово.

Низка найменувань предметів і понять – іменників, рідше якостей – прикметників і дій – дієслів ще здавна переходили від однієї мови до іншої. Шляхи переймання слів, природно, не обмежуються рухом від мови до мови або навіть від діалектів до діалектів. Точна характеристика їх доконечно передбачає врахування також і розшарування суспільства – тих соціальних груп, які засвоюють або можуть засвоювати лексику від відповідних же чужомовних соціальних верств населення. Значну роль щодо шляхів переймання відіграють випадки фахового порядку. Багато запозичених слів стали настільки звичними для нас, що вже не відчувається їхнє чужомовне походження, інші навіть не набули здатності змінюватися за правилами граматики.

Причини запозичення, як правило, поділяють на *зовнішні (екстралінгвістичні)* та *внутрішні (лінгвістичні)*.

До *екстралінгвістичних* причин, можна віднести історичні контакти народів та наявність у роді двомовності, необхідність номінації нових предметів та явищ, лідерство націй у певній сфері діяльності. Крім того, сюди можна віднести і розповсюдження моди на іноземні слова та економію мовних засобів. Цю групу причин за змістом можна поділити на соціальні, технологічні та прагматичні.

До *лінгвістичних* причин дослідники відносять необхідність поповнити нові ланки у лексичній системі мови, необхідність семантично точніше

пояснити, за допомогою запозичення, багатозначне поняття мови-реципієнта, тенденцію до усунення омонімії та полісемії, тенденцію поповнення засобів мови (Степанченко, 2014, с. 46).

До причин запозичення науковці додають ще декілька:

- 1) потребу позначити явище у вигляді посилання на певну ситуацію;
- 2) звичку використовувати іншомовне слово, оскільки у контекстах іншої мови позначення даного поняття зустрічається рідко;
- 3) вплив мовного середовища (іншомовне слово колись почули чи прочитали нещодавно);
- 4) частотність вживання слова (слова, що частіше вживаються, легше переносяться в іншу мову).

Необхідність запозичення часто обумовлена “інтелектуальним станом нації, яка усвідомлює необхідність у номінації явища, предмета, абстрактного поняття”. Найважливішим аспектом мовного контактування, яке сприяє активізації лексичного запозичення, можна вважати також взаємодію літературних мов. Крім того, через ряд причин (культурних, економічних, політичних) не усі мови одночасно “перебувають на одному рівні стильовою диференціації та наукового інтелектуалізму”. Звідси й неминучість запозичення (Степанченко, 2014, с.47).

Термін “запозичення” вживають у мовознавчій літературі в двох значеннях. У зв'язку з теорією мовних контактів, взаємодії мовних систем, запозиченням називають один зі шляхів збагачення словникового складу мови.

Він позначає також процес входження й адаптації запозиченої лексеми і результат цього процесу – запозичене слово, лексему. Також слова, складені з елементів запозичених з різних мов або елементів, частково запозичених та частково споконвічних слів називають гібридами (*beautiful* – фр. корінь + англ. суфікс).

Зазвичай запозичуються слова, а рідше – синтаксичні та фразеологічні вирази. Запозичення окремих звуків та словотворчих морфем (суфіксів, префіксів, коренів) відбувається у процесі їхнього вторинного виділення з більшої кількості запозичених слів.

Запозичення пристосовуються до системи цільової мови, а іноді настільки нею засвоюються, що іншомовне походження таких слів не відчувається носіями мови та виявляється лише за допомогою етимологічного аналізу. Це стосується, наприклад, таких запозичень з класичних мов (латинізмів та грецизмів) як абрикоса, лаванда, деревій.

На відміну від таких повністю засвоєних запозичень, так звані іноземні слова зберігають сліди свого іншомовного походження у вигляді звукових, орфографічних, граматичних та семантичних особливостей. Іноземні слова зазвичай відносяться до спеціальних галузей знань або виробництва (наприклад, флористика – розділ ботаніки, що вивчає та систематизує опис усіх видів рослин)(Гуменюк, 2014, с. 56).

Іноді вони позначають властиві чужим народам чи країнам поняття (етнографізми, регіоналізми, екзотизми) – наприклад, *камамбер* – сорт французького сиру. Такі слова тлумачаться словниками іншомовних слів або включаються до звичайних тлумачних словників.

За Аристовою В.М. термін “запозичення” є родовим поняттям стосовно термінів “іншомовне слово” та “засвоєне слово”, які перебувають на тому чи іншому ступені адаптації до мови-реципієнта.

Іншомовними прийнято вважати запозичені слова, фонетично та граматично оформлені за зразком чужої мови (транслітерований запис, невідмінюваність). Ті з них, що проходять шлях пристосування до мови-реципієнта, змінюючи звукове оформлення, стаючи відмінюваними внаслідок появи флексій, виявляючи словотвірну активність і навіть утворюючи нові лексико-семантичні варіанти, стають повністю засвоєними мовою.

Деякі іншомовні за походженням слова займають проміжне положення між іншомовними словами та повністю засвоєними запозиченнями. Спочатку запозиченні слова чужої мови можуть використовуватись в текстах цільової мови в якості іншомовних вкраплень, зберігаючи свою іншомовну структуру, а якщо вони (зазвичай як прояв моди) починають більш чи менш регулярно використовуватись, тому їх називають варваризмами.

Оскільки запозичення є результатом тривалої історичної взаємодії мов та їхнього змішування, то запозичення займають значне місце у лексиці багатьох мов. Підсилена взаємодія мов при зростаючій ролі культурних та економічних зв'язків між народами та країнами, а також при глобалізації, призводить до виникнення певного прошарку запозичень, що йменуються інтернаціональними словами (інтернаціоналізмами)(Гуменюк, 2014, с. 57).

В українській мові прикладами таких слів є *комітет, проект, інфляція* та інші. У європейських мовах основний фонд інтернаціоналізмів складають слова, запозичені з грецької та латинської мов, на Близькому та Середньому Сході – слова з арабської та перської мов, на Далекому Сході – слова з китайської мови. Інтернаціональні слова часто відносяться до спеціальної термінології різних галузей знань, техніки та міжнародних відносин.

Канали запозичень можуть бути як усні (на слух), так і книжні (письмові) (за літерами). При усному запозиченні слово зазнає більше змін, аніж при книжному запозиченні.

Якщо слово входить до мови іншого народу з одночасним запозиченням нового предмета чи поняття, то значення цього слова не міняється; але у випадку входження нового слова у якості синоніма до вже існуючого у мові слова, між цими синонімами відбувається розмежування значень та спостерігаються зсуви у первісній семантиці.

Такі запозичення іноді називають проникненнями. Шляхи руху слова з одної мови до іншої можуть бути прямими або непрямыми.

Близько до запозичень стоять кальки (структурні запозичення), коли запозичена структура виражається питомим лексичним матеріалом. Великим джерелом для дослідження запозичень є також науково-технічна література, через те, що частина термінів, які вживаються в даного типу літературі була запозичена з латинської та грецької мов, тому ми не рідко зустрічаємо таке поняття, як термінологічне запозичення (Пономарів, 2001, с. 47).

Виділяючи термін “лексичний латинізм” як об’єкт спеціального мовознавчого дослідження, треба зазначити, що це поняття не отримало ще

сталого загальноприйнятого визначення. У науковій літературі з проблем лексичних запозичень уживаються терміни “латинізм”, “латиномовне запозичення”, “греко-латинізм”, “латинське запозичення”, “латиноосновний полонізм”.

Найчастіше лінгвісти трактують “латинізм” як слово чи зворот, запозичені з латинської мови і такі, що сприймаються як чужорідні елементи (Д. І. Ганич, І. С. Олійник, С. В. Семчинський). Таке визначення не є цілком прийнятним, бо сприйняття запозичень як чужорідних елементів є суб’єктивним явищем для носіїв мови, яке залежить від рівня володіння іноземними мовами, загальноосвітнього рівня людини та її мовної інтуїції.

При визначенні латинізму важливим є принцип встановлення джерела запозичення. У сучасній лінгвістиці існують цілком протилежні, навіть несумісні погляди на цю проблему. Особливі ускладнення виникають через хронологічну віддаленість класичних і сучасних мов, недосконалість, а часом і відсутність етимологічних досліджень.

Сучасні німецькі славісти як Г. Кайперт (1998) пропонують термін *Eurolatein* “євро латина” як умовну назву, що означає живу спадщину античності і гуманістичного Ренесансу в європейських мовах. Разом із цим висловлюється сумнів щодо правомірності використання терміна “латинізм” у слов’янських мовах, оскільки слов’янські народи та їх писемність, мовляв, так пізно з’явилися на історичній арені, що не може бути й мови про латинське мовне середовище.

Так, Л. Крисін пропонує основні необхідні та достатні ознаки для того, щоб слово вважати запозиченням:

- передання іншомовних слів фонетичними і граматичними засобами мови/реципієнта;
- співвіднесення слова з граматичними класами і категоріями мови, що запозичує;
- семантична самостійність слова, відсутність у нього дублетних синонімічних відношень зі словами, що існують у мові/реципієнті;

– регулярне використання в мові: для слів, не закріплених за якою-небудь спеціальною стилістичною сферою – в різних жанрах літературної мови; для термінів – стійке використання в тій термінологічній галузі, яка його запозичила;

– наявність парадигматичних відношень із термінами певного термінологічного поля (Atawneh, 1990, с.219).

Таким чином під визначенням поняття запозичення в першу чергу прийнято розуміти лексему, котра не є притаманною для певної мови, а позиченою або набутою з іншої мови та адаптованою під граматику мови, до котрої була позичена.

Як бачимо, існує багато причин для запозичення лексичних одиниць. Досить важко сказати що з цього є основною причиною, тому що запозичення, як правило, відбувається під впливом декількох причин. На нашу думку, основною та вирішальною причиною запозичення з однієї мови в іншу є необхідність отримати потрібні засоби для позначення нових предметів та понять і удосконалити рідну мову, як засіб спілкування та обміну думками. Крім того, іншомовні слова запозичуються і тоді, коли у мові-реципієнта вже є свої слова для позначення нових понять. У цьому випадку іншомовне слово запозичується тому, що воно яскравіше та краще виражає певний відтінок значення слова (Степанченко, 2014, с.48).

Запозичення в арабській мові є складним та різнобічним явищем, яке має довгу історію та багато причин виникнення. У процесі свого розвитку, арабська мова була піддана впливу багатьох інших мов, таких як перська, сирійська, грецька, латинська та інші. Причини запозичення в арабську мову були різноманітними, серед них можна виділити політичні, економічні, культурні та релігійні чинники. Запозичення стало необхідністю внаслідок контактів арабської культури з іншими народами та цивілізаціями.

Запозичення в арабській мові відіграє важливу роль у збагаченні її лексики та покращенні сприйняття та використання мови. Також воно є свідченням культурної та мовної взаємодії між народами та цивілізаціями.

Отже, запозичення в арабській мові є невід'ємною складовою її розвитку та збагачення, а його причини пов'язані з різними чинниками, які вплинули на культурні та мовні контакти між арабами та іншими народами.

1.2. Класифікація запозичень

Під час запозичення особливостей вимови в мову-реципієнт “приходять” звуки іншої мови, інколи виникає потреба для їхнього перенесення в письмову форму, тоді запозичуються й літери, спостерігається вплив на місце постановки наголосу та моделювання морфологічних форм.

Шляхи проникнення запозиченої лексики безпосередні – у результаті прямих торгових, культурних, побутових, військових конфліктів носіїв мов, і опосередкованих, тобто через третю мову, що виступає у ролі посередника між першими двома.

Велику роль набули книжково-письмові ресурси, що відстояли правоту, художню та публіцистичну літературу, що мали давню літературну традицію і заслужили визнання престижу (наприклад, грецьку, латинську, перську, арабську, китайську, санскрит тощо).

Відповідно до праць науковців, запозичені слова поділяються на:

- слова, що структурно збігаються з іншомовними прототипами, тобто слова, які змінені графічно та передані фонемними засобами мови/реципієнта без будь/яких структурних “додатків”;
- слова, морфологічно оформлені засобами приймаючої мови;
- слова з частковою морфологічною субституцією (Atawneh, 1990, с. 219).

Натомість І. Кочан усі слова, запозичені з інших мов, ділить на 2 групи:

- ті, які увійшли в нашу мову без особливих змін;
- ті, що пристосувалися в нашій мові, отримали національну афіксацію або приєдналися до слів і вже не сприймаються як запозичені (Губанов, 1974, с. 95).

Дослідник О. Мороховський пропонує розглядати два основних типи запозичень:

– запозичені навички чи моделі мовленнєвої діяльності, які застосовуються до засобів рідної мови і певним чином модифікують їх. Цей тип досить рідкісний, причому запозичення навичок пов'язане з запозиченням засобів;

– запозичені засоби, які модифікуються системою навичок, що склалася в мові. Цей тип найпоширеніший, причому запозичення засобів не передбачає запозичення моделей їх використання (والله جاه محمد كمال دكتور) و عبدالمولى محمد مبارك. (۲۰۰۷).

Так, І. Огієнко поділяв запозичену лексику на 3 групи:

– слова, які були запозичені давно і стали загальноновживаними, їх іншомовне походження носіями мови не відчувається;

– слова “чисто іншомовні”, але які вживаються в нашій мові часто, внаслідок чого вони набули значного поширення в літературному вжитку і навіть проникли у народну мову;

– слова “чисто іноземні”, які не часто вживаються в нашій мові; це так звані варваризми, які легко можна замінити відповідниками з мови, що запозичує; народній мові вони, як правило, не відомі (بشر كمال, 1987, ст. 24).

Л. Архипенко, вважає, що англізми можна поділити на дві великі групи:

Загальноновживані англізми – до яких належать 4 основних категорій слів:

- давні англізми;
- колишні екзотизми;
- слова, у яких з'явилися на українському ґрунті нові значення;
- новітні англізми.

До загальноновживаної лексики належать слова, вживання яких є відносно вільним, не є обмеженим територіально, професійною сферою чи рамками тієї чи тієї соціальної групи. Така лексика є ґрунтовною основою будь-якої національної мови.

Розглядаючи запозичення, можна виокремити наступні:

– досить давні запозичення, й настільки пристосовані до мови, що вже не відчувається їхнє іншомовне походження. Вони часто вживані й мають велику кількість похідних;

– суто слова іншомовного походження, які частотні в мовленні, виходять за межі професійної сфери вживання й поступово стають загальномовними одиницями;

– варваризми – рідковживані іншомовні слова, які легко замінюються питомою лексикою й використовуються у фаховому спілкуванні. У побутовій мові почути їх майже неможливо;

– інтернаціоналізми – такі міжнародні слова, які вживаються не менше, ніж у трьох споріднених мовах.

Запозичення – це поняття, яке спричинює дискусії серед науковців, оскільки його можна розглядати з різних сторін і визначити одне визначення досить важко. Це стається через те, що запозичення має багатоаспектний характер, оскільки має багато джерел, мір достовірності, ступеня асиміляції та аспектів слова, який запозичено. Наприклад, в арабській мові, що є мовою міжкультурної комунікації, словниковий склад постійно змінюється, приймаючи нові елементи з інших мов, що зробило її точкою зустрічі та взаємодії різних лінгвокультур. Класифікації запозичень допомагають розрізнити їх залежно від джерела, міри достовірності, ступеню асиміляції та аспекту слова, який запозичено.

1.3 Лінгвістичні дослідження запозиченої лексики

У цей період з'явилися генетико-хронологічні дослідження Я. Грота, І. Огієнка та ін. і це призвело до того, що генетико-хронологічний аналіз іншомовних запозичень у кінці XIX – на початку XX ст. є провідним (بشر كمال, 1987, ст. 49).

Від дослідження розрізнених чинників і конкретних генетико-хронологічних характеристик іншомовних слів вчені поступово перейшли до теоретичних проблем запозичення. Це перш за все визначення терміна

“запозичення”, з'ясування умов і причин запозичення, типів іншомовної лексики, характеру асиміляції іншомовного слова у мові-рецепторі тощо.

Процес мовного запозичення розглядався вченими цього періоду у нерозривному зв'язку з культурними, історичними, військово-політичними контактами різних мовних суспільств і як частина, і як результат цих контактів.

В. Жирмунський, досліджуючи зародження і розвиток німецької національної літературної мови, підкреслював, що “німецька мова з найдавніших часів містить низку запозичених слів, які проникли до її складу в результаті економічних, політичних і культурних зв'язків з іншими народами. Ці запозичення свідчать про складний характер німецької культури, що формувалася в постійній взаємодії з культурами інших народів” (Антоненко-Давидович, 1997, с. 82).

Німецький вчений Г. Пауль також визнавав, що чинником, який впливає на процес запозичення, є певний мінімум двобічного контакту мов через посередництво міграції груп людей, територіальне розміщення, а також подорожі окремих осіб. Тому аналіз запозичень повинен починатися з дослідження поведінки людей, які є носіями двох мов (Atawneh, 1990, с.219).

Основною умовою запозичення, в уявленні вчених цього періоду стали культурні, економічні та військово-політичні зв'язки між народами. І. Бодуен де Куртене, В. Жирмунський та інші підкреслювали неможливість аналізу запозичень без урахування соціолінгвістичного характеру цього явища і необхідність пояснення лінгвістичних змін у зв'язку з факторами історії, психології, навіть фізіології людини.

Поряд із питаннями етимологічними, доцільності чи недоцільності запозичення, які ставились ученими кінця XIX – початку XX ст., увага приділялась і розгляду причин запозичення, асиміляції іншомовної лексики, а також поділу іншомовної лексики за ступенем її освоєння на лексику освоєну та іншомовну.

Німецькі вчені Е. Ріхтер і К. Мьоллер розширюють уявлення про причини, які сприяють запозиченню слів, і про зв'язок цих причин з адаптацією слова у мові-рецепторі.

Л. П. Єфремов пропонує подібну класифікацію ознак асимільованості іншомовного слова, але на перше місце дослідник ставить функціональний принцип освоєння слова. На необхідності фонологічної, граматичної, семантичної та стилістичної асиміляції іншомовного слова наголошує у своїх роботах У. Вайнрайх (Atawneh, 1990, с.219).

Із сучасних досліджень системним і ґрунтовим є дисертація Г. Дружина, в якій автор намагається всебічно висвітлити питання запозичень: прагматика, семантика, соціолінгвістика.

Стрункішу систему ознак асимільованості іншомовних слів подає Л. Крисін, поділяючи їх на основні і на факультативні. До основних ознак він відносить лише ті, які необхідні і в той же час достатні для того, щоб уважати іншомовне слово запозиченим лексичною системою мови. До факультативних ознак Л. Крисін відносить і словотвірну активність, з чим не погоджуються Ю. Сорокін, С. Рижикова, Л. Єфремова.

Е. Ріхтер у роботі “Fremdwortkunde” вказує, що основною причиною запозичення слів є потреба у називанні речей і понять. Тут же перераховуються й інші причини запозичень, різні за характером: мовні, соціальні, психологічні, естетичні тощо; потреба у розчленуванні понять, потреба у нових мовних формах, у різноманітності засобів і в їх повноті, лаконічності, зрозумілості, зручності.

Серед причин запозичення прийнято розрізняти як екстралінгвальні, так і власне лінгвальні, але слід підкреслити, що це розмежування певною мірою умовне, оскільки ті з причин, які відносять до внутрішніх, мовних, нерідко самі є наслідком певних зовнішніх впливів на мову.

І все ж такий розподіл причин доцільний: він дозволяє відмежувати те, що “відкрите соціально”, від прихованих механізмів впливу соціальних чинників на мову і на їх стосунки (Гуменюк, 2014, с.56).

Головною зовнішньою причиною запозичення, на думку вчених, є соціально-економічні, політичні, воєнні, культурні, релігійні та інші види контактів, і як наслідок знайомство з новими предметами, а потім і обмін новими поняттями та ідеями (П. Лекант, Д. Розенталь, Л. Крисін, О. Стишов та ін.), бо тут діють “політична роль країни і мови, постійне оновлення лексичних засобів шляхом утворення слів, які називають нові, актуальні у тих чи інших відношеннях явища”.

Як соціально-психологічні причини запозичення розглядаються комунікативна актуальність позначуваного ним поняття, престижність іншомовного слова, порівняно з власним, “зміни в психологічному настрої мас, у їх мовному смаку і чутті мови”, “прагнення відійти, якщо до того є найменша можливість, від усього того, що було вчора і що сприймається як прикмета епохи, з якою без жалю розлучаємося” (Кочерган, 2004, с. 29).

І нарешті, ще одна соціально-психологічна причина запозичення, що призводить, як правило до перенасичення мови іншомовними словами, – це мода на мовні та естетичні смаки: “Мінливі уявлення про правильне й ефективне використання мови, які доводяться іноді до абсурду, можна позначити словом “мода”. Мода є останнє виявлення смаку, що впадає в око і зазвичай викликає роздратування у старшої та консервативної частини суспільства” (Кочерган, 2004, с. 25).

Відносно екстралінгвальних факторів Г. Пауль писав: “Запозичення іншомовного матеріалу...спостерігається у тих випадках, коли іноземна мова або культура цінуються вище рідної мови та вітчизняної культури, внаслідок чого мовлення, пересипане іноземними словами та обертами, вважається найвищою ознакою світськості та витонченості смаку” (Ткаченко, 2004, с. 69).

Сучасні іноземні дослідники також неодноразово підкреслюють соціальну суть аналізованого процесу та розглядають його з соціолінгвальної точки зору, висувуючи екстралінгвальні фактори на перше місце (А. Мартіне, Е. Хауген, В. Ю. Розенцвейг): “Мова долає своїх супротивників не в силу якихось своїх внутрішніх якостей, а тому, що його носії є більш войовничими, фанатичними,

культурними, запозятими. Ніщо у характері латинської, арабської, іспанської та англійської мов не привертало до розповсюдження їх далеко за свої первинні межі” (Atawneh, 1990, с.219).

Запозичені слова можна класифікувати за їхнім походженням (мовою-донором), фонетичним та графічним оформленням, а також за типом утворення. У процесі вживання, більшість слів з інших мов асимілюється і уподібнюється структурі мови реципієнта, тому деякі іншомовні слова стають частинами загальноновживаної лексики. Загальноновживана лексика включає слова, які вживаються вільно, не мають територіальних, професійних або соціальних обмежень і є основою будь-якої національної мови. Є чотири типи запозичень: давні запозичення, які асимілювалися мовою і стали частинами загальноновживаної лексики; суто іншомовні слова, які часто вживаються і мають похідні форми, виходять за межі професійної сфери вживання і стають загальноновживаними; варваризми, які є рідковживаними іншомовними словами, замінюються питомою лексикою і використовуються у фаховому спілкуванні, але не вживаються у побутовій мові; інтернаціоналізми, які є міжнародними словами, що вживаються в трьох або більше споріднених мовах.

Висновки до першого розділу

Запозичення є важливим засобом поповнення та розвитку словникового складу будь-якої мови, включаючи арабську мову. У зв'язку зі стрімким розвитком технологій та наукових досліджень, а також глобалізацією культури та економіки, багато нових термінів і понять з'являється в різних сферах життя.

Феномен запозичення з інших мов дає можливість арабському мовленню стати більш різноманітним та експресивним. Окрім того, вивчення інших мов допомагає відкривати нові горизонти та розширювати світогляд, що також відображається в розвитку арабської мови. Однак, важливо зберігати національну та культурну специфіку мови та уникати використання запозичень без належного адаптування до мови та культури.

Іншомовними прийнято вважати запозичені слова, фонетично та граматично оформлені за зразком чужої мови (транслітерованій запис, невідмінюваність). Ті з них, що проходять шлях пристосування до мови-реципієнта, змінюючи звукове оформлення, стаючи відмінюваними внаслідок появи флексій, виявляючи словотвірну активність і навіть утворюючи нові лексико-семантичні варіанти, стають повністю засвоєними мовою.

Класифікація запозичень є різною. Досить часто вони класифікуються як ті, які увійшли в нашу мову без особливих змін та ті, що пристосувалися в нашій мові, отримали національну афіксацію або приєдналися до українських слів і вже не сприймаються як запозичені.

Також було визначено, що запозичення мають велике значення для поповнення та розвитку словникового складу арабської мови, оскільки це дає змогу ввести нові поняття та позначення, що відповідають сучасним реаліям. Крім того, запозичення дозволяють розширити культурний та лінгвістичний кругозір, підвищити комунікативні навички та сприяти розумінню інших культур.

Дослідження також показало, що запозичення мають великий вплив на арабську мову та її спільноти. Наприклад, використання запозичень може призвести до зміни мовного пласту та спричинити дискусії з приводу відповідності запозичених слів арабському стандарту. Також, запозичення можуть відображати культурні та історичні взаємозв'язки між арабською мовою та іншими мовами світу.

РОЗДІЛ 2

ЗАПОЗИЧЕННЯ У СЛОВНИКОМУ СКЛАДІ АРАБСЬКОЇ МОВИ

2.1. Англо-американізми у арабській мові

Арабська мова надзвичайно багата на запозичення. І особливо значну кількість становлять запозичення з англійської мови, а постійний розвиток комп'ютерних та інформаційних технологій значною мірою сприяв поширенню англійської мови, оскільки вона залишається домінуючою в цих сферах.

Спочатку мову наповнили англомовні вкраплення або неадаптовані транслітерації, проте в рамках досить вузьких хронологічних кордонів (період із середини 80-х і до сьогодні) вживання таких запозичень має випадковий характер.

Відсутність повторюваності дозволяє говорити, що широке коло використовуваної на початку періоду активного припливу англіцизмів лексики виявився лише на рівні okazionalного вживання. А на сучасному етапі всі англомовні запозичення, яких, слід визнати, чимало в терміносистемі, пройшли етап асиміляції.

Арабська мова активно реагує на приплив запозичень та асимілює їх, адаптуючи до арабських моделей. У процесі інтеграції до системи арабської мови комп'ютерні англіцизми активно реалізують свої словотвірні можливості, утворюючи похідні за продуктивними моделями арабської мови.

Запозичуючи іноземні слова, арабська мова пристосовує їх до аналогічних за структурою своїх мовних одиниць. До іншомовних запозичень приєднується арабський певний артикль “аль-”, вони утворюють множину за споконвічними арабськими словотвірними формулами (переважно суфіксальними), запозичення набувають форми прикметників за арабськими словотвірними моделями.

Подібна адаптація стосується навіть дієслів, коли робиться спроба підкорити іншомовні транслітеровані дієслова правилам арабської граматики:

iadaunlud – “завантажувати програму”, від англійського down load – “завантажувати (програму)”, дієслово, таким чином, можна умовно віднести до 5 породи – утворюється 2 породи за допомогою арабського префікса ta-; значення – зворотне від 2 породи, що має значення посиленої або більш частішої та тривалої дії.

Схожий приклад, але усного вживання зустрічається і в єгипетському діалекті: masends – “не надіслав електронною поштою”, від англійської send – “надсилати електронною поштою”.

Одним із найважливіших завдань арабської мови є заміна запозичень, які проникли в арабську мову, споконвічно арабськими словами. Варто зазначити, що виконання поставленої мети у 1919 році було сформовано першу Академію арабської мови в Дамаску. Одна з основних цілей цієї установи полягала у збереженні “чистої” арабської мови та зменшенні кількості запозичень. Слідом за сирійською Академією арабської мови з'явилися академії в Іраку, Єгипті, Марокко, Йорданії та пізніше у низці інших країн.

В даний час більшість академій продовжують свою діяльність у галузі вивчення граматики, фонетики, лексикології та орфографії арабської мови. Одним з найважливіших завдань академій арабської мови є заміна запозичень, споконвічно арабськими словами (Ленець, 2004, с.62).

Прикладами такої заміни, запропонованими Каїрською академією арабської мови, можуть бути такі пари слів:

- технічний – *تقني* від англ. technical – *فني* від араб. *فن* (техніка);
- морозиво – *كريم* від англ. ice cream – *حلويات جليدية* від араб. *крижані солодоці*;
- гамбургер – *هامبورجر* від англ. hamburger – *شطيرة لحمية* від араб., дослівно, *м'ясна скибочка* (Стацюк, 2013).

Незважаючи на швидку асиміляцію запозичених слів, кількість запозичень в арабській мові невпинно зростає, про що свідчить їхня присутність у різних сферах лексики. Так, наприклад, з цієї причини існує ряд англіцизмів, що збереглися в арабській мові з кінця ХІХ століття і досі носіїв арабської мови, що

активно вживаються в мові: *кінематограф* – англ. *cinema*, араб. – *سينما*, *фільм* – англ. *film*, араб. – *فيلم*, *камера* – англ. *camera*, араб. – *كاميرا*.

Крім англійських рекламних слоганів та назв магазинів англійською мовою, відзначимо наявність англійських термінів, які поряд із споконвічними термінами становлять чималу частину лексичного складу сучасної арабської мови.

Безумовно, споконвічний арабський термін інтуїтивно зрозумілий носіям арабської мови. У більшості випадків саме слова загальноживаної лексики переходять у розряд термінів, і оскільки їх семантична структура знайома носіям мови, вони міцно в ньому зміцнюються.

Однак це ж властивість споконвічного арабського терміну є і його недоліком, оскільки є причиною багатозначності, а сфера вживання запозиченого терміну суворо обмежена.

У військовій терміносистемі процес запозичення з англійської мови можна простежити на наступних прикладах: *زوئته ُيز* – *гаубиця*, *يكتكت* – *тактика*, *شئل* – *катер*, *تَانك* – *танк* (Стацюк, 2013).

Якщо розглядати різні сфери вживання англіцизмів в арабській мові, то безумовно варто виділити наявність наступних лексем:

- *телебачення* – англ. *television* – араб. *تلفزيون*;
- *грам* – англ. *gram* – араб. *غرام* *گرام*;
- *дипломат* – англ. *diplomat* – араб. *دبلوماسي*;
- *стратегія* – англ. *strategy* – араб. *استراتيجية*;
- *класичний* – англ. *classic* – араб. *كلاسيكي*;
- *парламент* – англ. *parliament* – араб. *برلمان*.

Крім того, варто зазначити, що запозичені іменники можуть вживатися з певним артиклем. *мій телефон* – *تليفوني*, *нейджер* – *بيجر*, *твій нейджер* – *بيجرك*.

Категорія числа також відноситься до словозмінних граматичних категорій. Множина запозичених слів чоловічого роду утворюється в більшості випадків за моделлю ламаного множини, тобто шляхом зміни структури самого слова: *фільм* – *فيلم*, *фільми* – *أفلام*; *банк* – *بنك*, *банки* – *بنوك*.

Деякі іменники чоловічого та жіночого родів утворюються відповідно до моделі правильного множини, тобто шляхом додавання до основи слова закінчень – *ون* і – *ات* відповідно:

- *камера* – *كاميرا*, *камери* – *كاميرات*;
- *телевізор* – *تلفزيون*; *телевізори* – *تلفزيونات*;
- *циліндр* – *سلندر*; *циліндри* – *سلندرات* (Стацюк, 2013).

Також слід зазначити, що у ряді випадків як показник множини виступають аналітичні форми:

- *комп'ютер* – *كمبيوتر*, *комп'ютери* – *كمبيوتر أجهزة* (у даному випадку показником множини є *ة*);
- *супермаркет* – *ماركت سوبر*, *супермаркети* – *سوبر محلات* (у даному випадку показником множини є слово у формі множини *محلات*).

Крім того, варто зазначити, що запозичення з англійської мови зустрічаються в арабській досить часто, при чому у різних напрямках. На приклад:

- назви професій: *бінефеціар* англ. Beneficiary – *مستفيد*, *брокер* англ. Broker – *سمسار*
- назви економічних об'єктів та інститутів: *дилер* англ. Dealer – *متعامل*, *факторія* англ. Factoring – *تعميل*
- терміни банківської системи: *банкнота* англ. bank-note – *بنكوت*
- термінологія торгівельної системи: *демпінг* англ. Dumping – *ستيراد* – *بالبضائع إغراق*
- номенклатурні знаки та терміни зовнішнього обміну: *дедвейт* англ. dead-weight – *ديديفيت*, *диспатч* англ. Dispatch – *مكافأة*, *інкотермс* – англ. Incoterms – *نكوترم*, *тайм-шит* англ. time-sheet – *تايمشيت*, *ФОБ* англ. fob-free on board – *فوب*
- найменування товару: *піжама* англ. Pyjamas – *بيجاما*, *принтер* англ. Printer – *پرینتر*.

– терміни інформаційної економіки: *електронний лист* англ. mail electronic – إيميل, *вай-фай* англ. Wi-Fi – واي فاي, *мобільні комп'ютерні сфери* англ. mobile computer spheres – نفاية حوسبة.

Таким чином, у арабській мові можна виокремити значну кількість англійських запозичень, котрі проникли у всі сфери життя суспільства та досить яскраво є вираженими у лексиці.

Англо-американські слова та вирази поступово проникають у повсякденне вживання арабської мови, і це може мати як позитивні, так і негативні наслідки.

Серед позитивних наслідків можна відзначити те, що використання англо-американських слів та виразів може допомогти покращити спілкування між арабською та англomовною культурами, а також збільшити можливості для співпраці та обміну міжнародними інституціями.

Однак, також є й негативні наслідки, такі як втрата оригінальності та культурної ідентичності арабської мови, а також можливість збільшення культурного впливу англomовного світу на арабський світ.

Отже, можна стверджувати, що використання англо-американських слів та виразів у арабській мові має як позитивні, так і негативні наслідки, тому важливо знаходити баланс між заохоченням спілкування та збереженням культурної ідентичності.

2.2. Запозичення з інших мов у словниковому складі арабської мови

Варто зазначити, що у словниковому складі арабської мови простежується значна кількість запозичень у різних сферах лексики. Це може бути як економічна, медична чи військова лексика.

Значну кількість запозичень у сучасній арабській мові можна простежити із перської мови. Це, насамперед, пояснюється подібністю кореневої системи слова та звучання. Найбільш уживаними лексичними запозиченнями з перської мови є:

- نَفير – мобілізація;
- جاسوس* – шпигун;

- هَاوْن – міномет,
- عسكر* – військо;
- خندق* – траншея, окоп, рів;
- أَطْبَنْج – пістолет;
- خَرْطُوْشَة – гільза (Стацюк, 2013).

У період пізнього середньовіччя найбільш активними були контакти арабської мови із турецькою. Саме тому запозичення з турецької мови посідають чільне місце серед усіх іншомовних запозичень у військовій терміносистемі арабської мови.

Загалом же з турецької мови до військової терміносистеми сучасної арабської літературної мови надійшли такі лексеми військових звань, як: لَعْم – міна; قَلَم – відділення; فَرِيْق – генерал-майор; مَشِيْر – маршал, مَلَاِزْ – лейтенант, لُوَاء – генерал-лейтенант.

Грецькі запозичення також поповнили військову терміносистему арабської мови, це можна простежити на таких прикладах:

- بِرْسُكُوْب – перископ;
- دِيْنَامِيْكَ – динаміка,
- اِسْتِرَاتِيْجِيْة – стратегія,
- دِيْنَامِيْت – динаміт,
- اَسْطُوْل – флот,
- طُوْرْبِيْد – торпеда,
- رَادَار – радар.

Велика кількість сучасних запозичень у військову терміносистему арабської мови потрапили з французької. Саме французька мова займає першість серед усіх європейських мов за кількістю запозичень, що асимілювались в арабській. Насамперед це пояснюється тривалими культурними зв'язками.

Насамперед це такі слова як بَرُوْلَتَارِيَا – пролетаріат; بَرَجُوَازِيَا – буржуазія; رَادِيُو – радіо; مَجِسْتِيْر – магістр; جَاكْتَة – піджак; مَوْضَة – мода; بَالَنْك – бланк; كُوْبُوْن – купон; كَارْتَل – картель (Стацюк, 2013).

Крім того, запозичення із французької мови можна виокремити і в наступних лексемах:

- Table ж.р. – تَابِلَة – *стіл*;
- Marelle ж.р. – مَارِيلَة – *дитяча гра “класики”*;
- Guerre ж.р. – فَيْرَة – *війна*;
- Brouette ж.р. – بَرُوطَة – *візок*;
- Poste ч.р. – پُوسْتَة – *пошта*;
- Robe ж.р. – رُوبَة – *сукня*;
- Colis ч.р. – كُولِي – *посилка*;
- Collier ч.р. – كُولِيِي – *кольє*;
- Journal ч.р. – جُورْنَابَالْقَنَاء – *журнал*;
- Revue ж.р. – رِيْفُو – *огляд*;
- Confiture ж.р. – كُونْفِيْتُور – *джем*;
- Escaliers ч.р. – ايسْكَالِي – *сходи*;
- Gomme ж.р. – قُوم – *ластик*;
- Moto ж.р. – مَوْتُو – *мотоцикл*;
- Disque ч.р. – ديسْكَ – *диск*;
- Pont ч.р. – پُون – *міст*;
- Bracelet ч.р. – بْرَاسْلِي – *браслет*.

Якщо розглядати запозичення із галузі військової справи із французької мови, то до них можна віднести наступні лексеми هَلِيْكَبْتَر – *батарея*; لِيْفْتِيْنَانْت – *фрегат*; مَانِوَر – *маневр*; مَوْتُو – *гелікоптер, вертоліт*, سِيرْجِيْنْت – *сержант*, كُولُونِيْل – *підполковник*.

Запозичену з французької мови термінологію в сфері технологій можна розділити на дві підгрупи: власне назви транспорту та слова, пов’язані з їх управлінням, а також назви частин механізмів. До першої підгрупи можна віднести такі галліцизми: navette – نَافِيْط – *корабель, шаттл*; wagon – فَاكُون – *вагон*; bateau – بَاطُو – *човен*; camion – كَامِيُون – *вантажівка*; camionnette – كَامِيُونْت – *невелика вантажівка*; fourgonnette – فُرْمُونْت – *фургон, пікан*; bicyclette – بِيْسِيْكَلَات –

velosiped; automobile – أطوموبيل – *автомобіль*; kilomitrage – كلومتراج – *кілометраж*; garage – جاراج – *гараж*; piste – بيست – *доріжка*; embrayage – امبرياج – *зчеплення* (Ружановська, 2013, с. 340).

Натомість до другої підгрупи відносяться галліцизми на позначення елементів механізмів: *compteur* – كتور – *лічильник*; *pare-brise* – بار بريز – *лобове скло*; *batterie* – باطري /باتري – *батарея*; *moteur* – موتور – *мотор*; *essence* – ليصانص – *пальне*; *pneu* – بنوة – *шина*; *pedale* – بدالة – *педаль*; *freins* – فرينوات – *гальма*; *amortisseurs* – المورتيزورات – *амортизатори* (Ружановська, 2013, с. 340).

Французька мова також використовується на всіх рівнях системи охорони здоров'я: на рівні адміністративного управління медичними закладами, у медичній практиці (в медичних рецептах, у результатах медичного дослідження, автопсії, у процедурах технічного обслуговування і т.д.), протягом постійної кадрової підготовки на медичних та парамедичних факультетах.

Хоча нині й відбувається арабізація лексики в медичній сфері, однак галліцизми продовжують широко використовуватись у розмовних діалектах Магрибу. Серед прикладів галліцизмів у галузі медицини та дієтології можна назвати такі: *l'aspirine* – الأسبيرين – *аспірин*; *peniciline* – البنيلين – *пеніцилін*; *antihistaminique* – الأنتيهساميتي – *антигістамінний*; *antibiotique* – انتيبوتيك – *антибіотик*; *diyete* – دييت – *дієта*; *rugime* – ريجيم – *режим*; *sirop* – سيرو – *сироп*; *vigitarien* – فيجياريات – *вегетаріанець*; *l'ambulance* – البيلانس – *швидка допомога*; *dentifrice* – دانتيفريي – *зубна паста*; *antalgique* – انطالجيك – *болезаспокійливе*; *angine* – أنجين – *ангіна*; *SIDA* – سيدا – *СНІД*; *typhoyde* – تيفوئيد – *тифоїд* (Ружановська, 2013, с. 341).

Також варто зазначити, що до окремої тематичної групи галліцизмів можна віднести слова, що позначають певні установи, соціальні служби. Наприклад: *pharmacie* – فارماسي – *аптека*; *laboratoire* – لابوراتور – *лабораторія*; *clinique* – إكلينيكي – *клініка*; *douanes* – دوانة – *митниця*; *toilettes* – طواليط – *туалет*; *police* – بوليس – *поліція*; *commissariat* – كمسرية – *комісаріат*; *bureau* – بيرو – *офіс*;

piscine – بيسين – *басейн*; stade – استاد – *стадіон*; patisserie – باتيسري – *магазин випічки*; buffet – بوفاي – *буфет*; poste – بوسطا – *пошта*.

Окрім того, можна виділити окрему групу запозичень на позначення професій, до якої можна віднести такі слова: architecte – ارشكت – *архітектор*; micanicien – ميكانيسين – *механік*; technicien – تيكنيسيان – *технік*; comptable – كنطابا – *бухгалтер*; infirmier (infirmiere) – افرمليّة – *санітар (санітарка)*; chauffeur – شيفور – *водій*; coiffeur – كوافير – *перукар*.

Порівняно нечисленними є запозичення з італійської мови: *pirat* – صَانُ فُر – *капітан* – كِبْتَانُ, *debet* – مديونيّة – *дебет*; *damnum* – خسارة – *дамно*; *depositum* – مائة، وديعة – *депозит*; *quota* – كوتا – *квота*; *creditum* – تسليف – *кредит*; *acceptus* – لتجارية – *акцепт*; *veto* – فيتو – *вето*; *visa* – فيزة – *віза*; *prolongare* – تمديد – *продлонгація*.

Лексеми латинської мови також досить часто можна зустріти у арабській, наприклад: *debet* – مديونيّة – *дебет*; *damnum* – خسارة – *дамно*; *depositum* – وديعة مائة، – *депозит*; *quota* – كوتا – *квота*; *creditum* – تسليف – *кредит*; *acceptus* – لتجارية – *акцепт*; *veto* – فيتو – *вето*; *visa* – فيزة – *віза*; *prolongare* – تمديد – *продлонгація*. (Ружановська, 2013, с. 341).

Таким чином, найбільшу кількість іншомовних запозичень у арабській мові, після англіцизмів становить французька мова, що пов'язано із політичним впливом даної країни на арабській країни тривалий час.

Отже, розглядається вплив інших мов на арабську мову, зокрема, французької мови, а також турецької, перської та інших.

Запозичення з інших мов є звичайним явищем у мовному розвитку, і арабська мова не є винятком. Вплив інших мов на арабську мову спричинив зміни у лексиці, граматиці та фонетиці арабської мови. Наприклад, запозичення французьких слів у арабську мову стало активнішим у другій половині XIX століття під час французької колонізації північної Африки.

Запозичення з інших мов не тільки збагачує лексику арабської мови, але й відображає культурний обмін між арабським світом та іншими країнами. Проте, також може виникнути конфлікт між захисниками “чистоти” мови та тими, хто підтримує розвиток іншомовного впливу.

Отже, запозичення з французької та інших мов у арабську мову є важливим елементом мовного розвитку та культурного обміну, але також може спричиняти дискусії та конфлікти в мовній спільноті.

Висновки до другого розділу

У розділі про запозичення у словниковому складі арабської мови, ми дослідили вплив інших мов на арабську лексику. Особливу увагу було приділено англо-американізмам, оскільки вони стали невід'ємною частиною сучасної арабської мови. Було показано, що англійська мова має значний вплив на арабську, особливо на мову сучасного ділового спілкування. Слова, які були запозичені з англійської мови, нерідко використовуються в арабському тексті і мовленні в оригінальному вигляді або з невеликою адаптацією.

Також було зазначено, що арабська мова запозичує слова з інших мов, таких як французька, німецька, італійська та інші. Ці слова зазвичай відображають культурний вплив тих країн, де ці мови є офіційними.

Запозичуючи іноземні слова, арабська мова пристосовує їх до аналогічних за структурою своїх мовних одиниць. До іншомовних запозичень приєднується арабський артикль “аль-”, вони утворюють множину за споконвічними арабськими словотворчими формулами (переважно суфіксальними), запозичення набувають форми прикметників за арабськими словотворчими моделями.

Велика кількість сучасних запозичень до військової терміносистеми арабської мови потрапили з французької. Саме французька мова займає першість серед усіх європейських мов за кількістю запозичень, що асимілювались в арабській. Насамперед це пояснюється тривалими культурними зв'язками. Крім військової лексики, французька мова надала значну кількість запозичень у технічній галузі, економічній, політичній на релігійній.

ВИСНОВКИ

Дослідивши питання запозичення як один із засобів поповнення та розвитку словникового складу арабської мови можна зробити висновки, що основною умовою запозичення є культурні, економічні та військово-політичні зв'язки між народами.

Запозичені слова можуть бути піддані класифікації не тільки за типом утворення, але і за своїм походженням (тобто мови-донора), за своїм фонетичним та графічним оформленням (поділ на іноземні і запозичені слова).

Упродовж вживання більша частина лексем, що приходять з інших мов уподібнюються структурі мови реципієнта. Поступово багато слів, асимільовані мовою, проникають до складу загальноновживаної лексики й перестають сприйматися як іншомовні.

До загальноновживаної лексики належать слова, вживання яких є відносно вільним, не є обмеженим територіально, професійною сферою чи рамками тієї чи тієї соціальної групи. Така лексика є ґрунтовною основою будь-якої національної мови.

Розглядаючи запозичення, можна виокремити наступні: досить давні запозичення, й настільки пристосовані до мови, що вже не відчувається їхнє іншомовне походження. Вони часто вживані й мають велику кількість похідних; суто слова іншомовного походження, які частотні в мовленні, виходять за межі професійної сфери вживання й поступово стають загальнономовними одиницями; варваризми – рідковживані іншомовні слова, які легко замінюються питомою лексикою й використовуються у фаховому спілкуванні. У побутовій мові почути їх майже неможливо; інтернаціоналізми – такі міжнародні слова, які вживаються не менше, ніж у трьох споріднених мовах.

Запозичення багато в чому можна розглядати як один із серйозних наслідків взаємодії культур, що одночасно є певною фазою в процесі освоєння культурних цінностей. Важливо підкреслити, що різні вчені дають дещо відмінні

одне від одного визначення запозичень, але при цьому всі лінгвісти сходяться в думці про те, що запозичення є яскравою рисою сучасного мовного життя.

Дане питання розглядається не тільки в науковому середовищі, але й на рівні політики держави в питаннях регулювання мовного середовища, тому що лексичні запозичення в багатьох аспектах торкаються менталітету народу, що говорить мовою, яка приймає нові лексичні одиниці.

Найбільш численними запозиченнями в арабській мові є англійцизми та запозичення із французької мови. Нечисленними є запозичення з італійської мови.

У цілому, дослідження показало, що запозичення з інших мов є невід'ємною частиною лексичного складу арабської мови і відображає її ступінь відкритості до культурного впливу з інших країн.

АНОТАЦІЯ АРАБСЬКОЮ МОВОЮ

الاقتراض، كما تعلم، هو أحد الطرق المثمرة لتوسيع وإثراء وتشعب مفردات أي لغة بمختلف الفروق الدقيقة. بمساعدة الاقتراضات، يتم نقل ثقافة ومعايير وأفكار البلدان الأخرى. كما أن الاقتراض هو نتيجة التفاعلات التاريخية للعديد من الشعوب، لأن العلماء يؤكدون أن الاقتراض نشأ ونشأ بمساعدة تدخل مجموعة عرقية في أخرى. الاقتراضات لها سماتها النحوية والنحوية الخاصة بها، لذلك يواجه الناس مشاكل وصعوبات مختلفة عند استخدام الاقتراضات. غالبًا ما لا تتوافق الكلمات المستعارة مع القواعد النحوية للغة، ولكنها لا تزال تستخدم في شكل ثابت. في هذه الحالة، ما عليك سوى تذكر قواعد استخدام الاقتراض.

وهكذا، غيرت بداية فترة الفتوحات الاستعمارية خصوصيات إضافة مفردات مستعارة إلى اللغة العربية.

خضعت سوريا ولبنان والجزائر والمغرب للحكم الفرنسي، وخضعت مصر والعراق والسودان للحكم الإنجليزي، وليبيا تحت الحكم الإيطالي.

نتيجة لذلك، يكون لكل دولة أو منطقة مصدرها الرئيسي لتجديد مفردات اللغة الأجنبية. تسببت الاتصالات اللغوية طويلة المدى، المصحوبة بتدخل اللغات المختلفة، في استخدام اللغة العربية لكلمات وتركيبات مختلفة في اللغة الأجنبية.

يجب أن يؤخذ في الاعتبار أيضًا أن هذه الاختلافات قد استكملت بمجموعة متنوعة من الاقتراضات من مجالات أخرى. إذا دخلت الكلمات المتعلقة بالصيد والتجارة والتمويل إلى تونس من اللغة الإيطالية، ثم إلى ليبيا من مجال الإدارة والحرف والحياة اليومية.

هذا هو السبب في أن الاقتراضات، التي تغلغت على مدى قرون عديدة في اللغة العربية وتم استيعابها هناك، تحدد ملازمة هذه الدراسة ومصطلحتها.

بعد دراسة موضوع الاقتراض كأحد وسائل تجديد مفردات اللغة العربية وتطويرها، يمكننا أن نستنتج أن الشرط الأساسي للاقتراض هو العلاقات الثقافية والاقتصادية والعسكرية والسياسية بين الشعوب.

يمكن تصنيف الكلمات المستعارة ليس فقط حسب نوع التكوين، ولكن أيضًا من خلال أصلها (أي لغة المانح)، وتصميمها الصوتي والرسومي (التقسيم إلى كلمات أجنبية ومستعارة).

أثناء الاستخدام، يتم استيعاب معظم المفردات القادمة من لغات أخرى في بنية لغة المستلم. تدريجيًا، تدخل العديد من الكلمات التي يتم استيعابها في اللغة المفردات الشائعة الاستخدام ولا يُنظر إليها على أنها أجنبية.

تتضمن المفردات شائعة الاستخدام الكلمات التي يكون استخدامها مجانيًا نسبيًا ولا يقتصر على المنطقة أو المجال المهني أو إطار عمل مجموعة اجتماعية أو أخرى. هذه المفردات هي الأساس الأساسي لأي لغة وطنية.

عند التفكير في الكلمات المستعارة، يمكن تحديد ما يلي: الكلمات المستعارة القديمة نسبيًا، وبالتالي تكييفها مع اللغة التي لم يعد يشعر بها أصلها الأجنبي. غالبًا ما يتم استخدامها ولها عدد كبير من المشتقات؛ الكلمات ذات

الأصل الأجنبي البحت، والتي تكون شائعة في الكلام، تتجاوز مجال الاستخدام المهني وتصبح تدريجيًا وحدات لغة مشتركة؛ نادرًا ما تستخدم الهمجية الكلمات الأجنبية التي يتم استبدالها بسهولة بمفردات محددة وتستخدم في

التواصل المهني. يكاد يكون من المستحيل سماعها بلغة الحياة اليومية؛ الدولية هي كلمات دولية تُستخدم في ثلاث لغات مرتبطة على الأقل.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

- Степанченко, О. (2014) *Арабські запозичення у мовах східних слов'ян. "Іслам в Україні"*. Київ.
- Клименко, Н. Ф. (2008) *Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі*. Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Кочерган, М. П. (2004) *Вступ до мовознавства*. Київ.
- Пономарів, О. Д. (2001) *Культура слова: Мовностилістичні поради: навчальний посібник (2-ге вид.)*. Либідь.
- Губанов, Ю. П. (1974) *Структурно-семантическая характеристика арабской военной терминологии (на материале военной терминологии Сирии и Египта)*. Москва.
- Гуменюк, Т. І. (2014) *Запозичення та їхні типи в сучасній українській телевізійній фаховій мові*. Наукові записки НаУКМА.
- Ружановська, М. В. (2013) *Основні тематичні групи галліцизмів в арабських діалектах Магрибу*
- Скорейко-Свірська, І. П. (2009) *До питання про класифікацію запозичень*. Національна Академія наук.
- Ленець, К. В. (2004) *Варваризм (2-ге вид.)*. "Укр. енциклопедія" ім. М. П. Бажана.
- Мороховський, О. М. (1984) *Деякі питання теорії запозичень*. Мовознавство
- Стацюк, Р. В. (2013) *Запозичення як один із продуктивних шляхів поповнення лексичного складу військової термінології сучасної арабської літературної мови*. Сходознавство.
- Ткаченко, О. Б. (2004) *Українська мова: Енциклопедія (2-ге вид.)*. "Укр. енциклопедія" ім. М. П. Бажана.
- Atawneh, A. (1990). *Code-mixing in Arabic-English bilinguals*. Detroit, Michigan.
- دكتور كمال محمد جاه الله و ا.مبارك محمد عبدالمولى (٢٠٠٧) ظاهرة الاقتراض بين اللغات. جامعة افريقيا العالمية .